

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ:
СУЧАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

**за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
(Україна, Житомир, 25 квітня 2023 р.)**

**«Topical Issues of Personal Development: Modernity,
Innovations, Prospects»**

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І.Франка
2023

УДК 159.923.2

А 43

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №10 від «26» травня 2023 року)*

Рецензенти:

СЛОЗАНСЬКА Ганна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

ВІНС Вікторія – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, практичної психології та інклюзивної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

ДАНИЛЕВИЧ Лариса - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ЗАГУРСЬКА Інна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

А 43 Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 25 квітня 2023 р.) / Ред. колегія: Л.Котлова, С.Дмитрієва, С.Максимець / М-во освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соц.-псих. факультет. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 208 с.

У збірнику подано наукові праці учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, яка відбулася 25 квітня 2023 року в м. Житомирі на базі соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка. Збірник адресовано науковцям, фахівцям-практикам, здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними науковими досягненнями, проблемами і перспективами в психології, логопедії, педагогіці, соціальній роботі та інклюзивній освіті.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки редакторів можуть не збігатися з позицією авторів.

УДК 159.923.2

©Автори публікацій, 2023
©Житомирський державний університет імені Івана Франка, оригінал-макет, 2023

Література:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. *Дошкільне виховання*, 2012. №10. С. 5 - 9.
2. Богуш А.М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*, 2013. №7. С. 6 - 10.
3. Гріньова О. М. Корекція самооцінки дітей старшого дошкільного віку з заїканням засобами активного соціально-психологічного навчання // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2012. Вип. 19(1). С. 350-358.

Штанькевич Зоряна Степанівна

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 016
«Спеціальна освіта»

Науковий керівник:

Горішна Н.М., кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, 1 з 10 дітей на планеті має розлад мовлення, що може суттєво ускладнити їх соціальну адаптацію та навчання. [9]. Поширеним явищем серед дітей старшого дошкільного віку є порушення лексико-граматичної сторони мовлення. Зокрема, за результатами дослідження, проведеного українськими вченими, майже 80% дітей у віці 5-6 років мають порушення лексико-граматичної сторони мовлення, що може вказувати на загальний недорозвиток мовлення у цій віковій групі. Причому, прояви таких порушень не зменшуються самі по собі у міру дорослішання дитини [3, с. 125]. Розуміння особливостей лексико-граматичної складової мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення є важливим для розробки ефективних методик корекції та розвитку мовлення.

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) визначають як стан, при якому дитина має відставання у розвитку мовленнєвих навичок порівняно зі своїми ровесниками або з нормативними показниками для відповідного віку [4]. Термін «загальний недорозвиток мовлення» вживається у психолого-педагогічній класифікації порушень мовлення. У клініко-педагогічній класифікації для позначення системного порушення мовлення, яким є ЗНМ, використовують такі поняття, як афазія та алалія, а в медичній класифікації (МКХ-10) таке порушення належить до специфічних розладів розвитку мовлення й мови, що може

проявляться самостійно, а поєднуватись з іншими порушеннями, такими як епілепсія та затримки інтелектуального розвитку.

Загальний недорозвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку може виявлятися у формі різноманітних порушень мовленнєвого розвитку, включаючи порушення лексико-граматичної складової мовлення. Це може проявлятися в обмеженому словниковому запасі, неправильному вживанні частин мови, неправильному синтаксисі речень та інших аспектах мовлення.

Лексико-граматична сторона мовлення охоплює вживання слів та граматичних конструкцій для передачі інформації. Лексична складова характеризує запас слів, що використовуються у мовленні, їхнє значення та семантику, тоді як граматична складова визначає правильність синтаксичної структури речень та правопис граматичних форм слів. Вміння користуватися лексико-граматичною стороною мовлення є важливим компонентом мовної компетенції людини, яка дозволяє ефективно спілкуватися та передавати свої думки та ідеї [8].

Результати досліджень, що висвітлюють причини порушення лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку [1; 5] свідчать, що вони можуть бути пов'язані із фізіологічними (порушення артикуляції, фонематичні порушення), біологічними (генетичні порушення, травми при пологах, перенесені у ранньому віці захворювання), а також соціально-психологічними (відсутність доступу до ресурсів, що сприяють розвитку мовлення, таких як ігри, книги тощо, надмірне навантаження, конфлікти у сім'ї) факторами.

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить [2; 6; 7], що складність і характер порушень лексико-граматичної сторони мовлення дитини залежить від рівня загального недорозвитку її мовлення, виділених Р. Левіною та Є. Соботович. При I-му рівні спостерігається цілковита відсутність словесних засобів спілкування, словниковий запас дитини складається здебільшого із звукових та звуконаслідувальних комплексів, які супроводжуються жестами, як правило, не зрозумілими для оточуючих, фразове мовлення відсутнє. На II-му рівні мовленнєвий розвиток характеризується збільшеною мовленнєвою активністю дитини – вона спілкується не лише за допомогою жестів і лепетних слів, а використовує слова. Діти застосовують і використовують речення, які складаються всього з 2-3 слів, у поодиноких випадках зустрічаються речення з 4 слів. У порівнянні з нормою, запас слів у таких дітей дуже малий, можуть бути відсутні слова, які позначають назви меблів, посуду, кольорів, геометричних фігур, днів тижня тощо. Практично відсутнє диференційоване позначення предметів та дій – дієслова, які позначають дії замінюються відповідними іменниками і навпаки. Спостерігаються помилки у вживанні граматичних конструкцій: неправильні узгодження відмінків; помилки у вживанні числа та роду дієслова, відсутнє узгодження прикметників з іменником, неправильне використання або цілковита відсутність прийменників. На III-му рівні мовлення дитини є розгорнутим, без грубих фонематичних і лексико-граматичних помилок, проте існують проблеми у розвитку фонетико-фонематичної та

лексико-граматичної сторін мовлення. У словнику дітей найбільше іменників та дієслів, практично відсутні слова, які позначають якості, ознаки, стан предметів та дій. У мовленні дітей присутні аграматизми – неправильне узгодження числівників з іменниками, прикметників з іменниками у роді, числі, відмінку, помилки є у застосуванні прийменників, недостатнє розуміння зміни значення слова при використанні приставок та суфіксів. Також діти не розуміють причинно-наслідкові, часові, просторові відносини. У їхньому мовленні переважають прості поширені речення, а складні граматичні конструкції – відсутні. Загальний недорозвиток мовлення IV рівня характеризується специфічними труднощами у звуковимові, спричиненими зниженим рівнем фонематичного сприйняття. Дітям властиво робити посилки при словотворі та словозміні. Словниковий запас достатньо розвинутий. Найчастіше діти можуть не розуміти тих слів, які вони рідко чують, синонімів та антонімів, сенсу прислів'їв, приказок, крилатих виразів та прихованого сенсу висловлювань. Можуть спостерігатися труднощі у логічному викладі подій: упускання основних моментів, фокусування на незначних деталях, повторення вже сказаного тощо.

Розуміння порушень у лексичних та граматичних структурах дітей із загальним недорозвитком мовлення, дає можливість не лише зрозуміти, як саме формується мовлення в процесі його розвитку та які саме етапи потребують додаткової уваги, але й розробити більш ефективні корекційні програми, які допоможуть дітям подолати ці труднощі.

Література:

1. Губерська, О.С. Особливості лексико-граматичного розвитку у дітей старшого дошкільного віку з різними рівнями мовленнєвого розвитку. *Освіта і наука в Україні: наук.-практ. журн.* 2018. № 1. С. 39-44.
2. Заярна Н. Лексико-граматичні порушення мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку: причини та шляхи корекції. *Науково-педагогічні студії.* 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nps_2017_2_5 (дата звернення: 22.03. 2023)
3. Лисенко В. С., Максименко Ю. В., Черниш Н. В. «Особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями лексико-граматичного розвитку». *Наукові записки кафедри педагогіки.* Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2013. Вип. 119. С. 121-129.
4. Степаненко О.І. Загальний недорозвиток мовлення у дітей: причини та корекція. *Практична психологія та соціальна робота.* 2014. С. 97-101. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstr_2014_11_18 (дата звернення: 20.03. 2023).
5. Столяренко Л.Д. Мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку: діагностика та корекція. К.: Видавничий дім «Слово», 2015.
6. Татарчук І. Порушення лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку: діагностика та корекція. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць.* 2020. Т. 1. № 11. С. 142-146.

7. Шамрило Ю. Діагностика та корекція порушень лексики-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 1. С. 48-53.

8. Lyons J. *Linguistic semantics: An introduction*. Cambridge University Press. 1995. DOI: 10.1017/CBO9781139166816 (дата звернення: 26.03. 2023)

9. World Health Organization. (2019). *Speech disorders*. URL: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/speech-disorders> (дата звернення: 19.03. 2023).

Юрчук Олексій Іванович

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф.Поніманської Т.І.
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Соціальна державна політика нашої країни щодо дітей з психофізичними порушеннями спрямовується на створення та впровадження різноманітних реабілітаційних програм, які допомагають їхній адаптації таких до умов соціуму. Аналіз досвіду міжнародної та вітчизняної практики засвідчує, що реабілітаційна робота з дітьми з психофізичними порушеннями повинна проводитися з використанням новітніх технологій педагогічної, соціальної, психологічної реабілітації, з використанням сучасного доробку в галузях дефектології, педагогіки, психології, соціальної роботи. На особливу увагу заслуговують можливості фізичної культури, яка містить важливий потенціал для сприяння соціальній реабілітації таких дітей.

Особливості розвитку особистості з психофізичними порушеннями, в тому числі в період дитинства, є об'єктом досліджень багатьох науковців-дефектологів, психологів, соціальних педагогів, зокрема таких, як О. Безпалько, С. Безух, В. Бочелюк, М. Галагузова, А. Капська, С. Конопляста, О. Мартинчук, Ю. Найда, О. Романенко, Л. Савчук, Т. Сак, В. Синьов, О. Таран, А. Турубарова, Є. Холостова, Д. Шульженко Я. Юрків та ін.

Проблему соціальної реабілітації як процесу, завдяки якому особистість з психофізичними порушеннями залучається до участі в діяльності соціальних груп, досліджували В. Андрієнко, Л. Вакуленко, М. Варій, Д. Верненр, Ю. Волков, В. Городяненко, А. Іванченко, І.Кон, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, В. Мазура, С. Максименко, Т. Добрововська, Н. Шабалін, Т. Шибутані, Л. Шипіцина, О. Шорохова та ін.